

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ,
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ
1937

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΥΓΓΛΟΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΛΗΣ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΡΙΣΙΣ

ὕπο

ΣΤΙΑΠΩΝΟΣ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης

Τὰ Ἑπειρωτικά Χρονικά, ἀθλοθετοῦντος τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης *Περικλέους Κ. Βιζουκίδου*, προεκήρυξαν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1937 διαγωνισμόν περισυναγωγῆς λαογραφικῆς ὕλης, ἧς κύριον θέμα ὄρισθη «τὸ λαϊκὸν ἑορτολόγιον καὶ τὰ κατ' αὐτὸ ἔθιμα, δοξασίαι, παραδόσεις, ἔξματα, στίχοι καὶ παροιμίαι». Εἰς τὸν διαγωνισμόν τοῦτον ὑπεβλήθησαν αἱ ἀκόλουθοι, δεκάοκτώ τὸν ἀριθμόν, συλλογαί.

1) Σακκά Γεωργίου, Ἑρωτήματα διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν, Καμάρινα Πρεβέζης. 4ον σελ. 5.

2) Ἰκκου Γεωργίου, Κ. Ἀπαντήσεις διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Βουλιάσσα-Ἰωαννίνων. 4ον σελ. 4.

3) Τόλη Ἀποστόλου, Ἀπαντήσεις τοῦ ἀντιτύπου Λαϊκὴ λατρεία Στίλων Π. Κυριακίδου. Κουκούλι Πρεβέζης. 4ον σ. 3.

4) Μήτσου Βασ., Ἀπαντήσεις ἐπὶ ἐρωτημάτων διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Παναγιὰ Πρεβέζης. 4ον σ. 4.

5) Γεωργίου Ἀλεξάνδρου, Ἀπαντήσεις εἰς ἐρωτήματα διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Λούτσα-Πρεβέζης. 4ον σ. 12.

6) Τάτη Παύλου, Ἀνεπίγραφον. Πληκάτι Κονίτης. 4ον σ. 15.

7) Νταλαμάγκα Λ., Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Γοργόμυλος Πρεβέζης. 4ον σ. 16.

8) Νάσκαρη Σπ., Ἀπάντησις εἰς διάφορα ἐρωτήματα διὰ τὴν λαϊκὴν λατρείαν. Νικολίτσι Πρεβέζης. 4ον σ. 12.

9) Δάνου Δημ., Ἐθιμα τοῦ ἀφοροῦν τὴ λαϊκὴν λατρεία. Βίτσα - Ζαγορίου. 4ον σ. 10.

10) Καλαμπόκη Γεωργ., 'Απαντήσεις δια τήν λαϊκήν λατρείαν τοῦ χωρίου Μιχαλητοῦ Ἰωαννίνων κατὰ τὰ ἐρωτήματα (λαϊκὸν ἑορτολόγιον) τοῦ καθηγητοῦ κ. Στίλπωνος Κυριακίδου. Μιχαλήτσι - Ἰωαννίνων. 4ον σ. 16.

11) Λεοντίου Κυρ., 'Απαντήσεις δια τήν λαϊκήν λατρείαν κατὰ τὰ ἐρωτήματα (λαϊκὸν ἑορτολόγιον) τοῦ καθηγητοῦ κ. Στίλπωνος Κυριακίδου. Ζαγορίτσι Ἰωαννίνων. 4ον σ. 11.

12) Νικάκη 'Αθ., 'Απάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα δια τήν λαϊκήν λατρείαν. Καμπή-Προβέζης. 4ον σ. 21.

13) Στεργίου Νικολ. Γ., 'Απάντησις δια ἐρωτήματα τῆς λαϊκῆς λατρείας. 'Αγναντα-'Αρτης. 4ον σ. 24.

14) Νέγιου (:), Ἰω., 'Απαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα κ. Στίλπωνος Π. Κυριακίδου δια τήν λαϊκήν λατρείαν, Γαννάδι-Κονίτσης 4ον σ. 18.

15) Κολοβοῦ Φιλ. Δ., Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου νομοῦ 'Αρτης δια τήν λαϊκήν λατρείαν. Α' Λαϊκὸν ἑορτολόγιον. 'Αρτα. 8ον σ. 57.

16) 'Αφεντουλίδου Παρ., Λαϊκὸν ἑορτολόγιον χωρίου Ριζῶν-'Ηπείρου, Σινώπης-Πόντου. 4ον σ. 38.

17) Χριστογιώργου Χρ., Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ μέρους τοῦ νομοδιδασκάλου Πατέρου-Ἰωαννίνων με βάσιν «τὰ ἐρωτήματα δια τήν λαϊκήν λατρείαν» (Α' Λαϊκὸν ἑορτολόγιον) τοῦ κ. Στίλπωνα Π. Κυριακίδου. Πάτερο-Ἰωαννίνων. 4ον σ. 27.

18) Γκατσοπούλου Σταύρου, 'Απαντήσεις ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων «Περὶ λατρείας λαϊκῆς» τῶν τεθέντων ὑπὸ τοῦ κ. καθηγητοῦ Στίλπωνος Κυριακίδου. Μολυβδοσκεπαστο-Κονίτσης. 4ον σ. 51.

Ὁ διαγωνισμὸς διενεργήθη ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομεροῦς ἐντύπου ἐρωτηματολογίου, ἀποσταλέντος εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἐπιθεωρητὰς πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς ὑπαίθρου μετὰ συστάσεως ὅπως μετάσχουν τούτου ἀπαντῶντες εἰς τὰ ἐρωτήματα. Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν σύστασιν ταύτην, διὰ τὴν ὁποίαν χάριτες ὀφείλονται εἰς τοὺς κ. ἐπιθεωρητὰς ἢ συμμετοχὴ τῶν μόνων, ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, δυναμένων νὰ συμβάλουν εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ πρὸς ἡμετέρας τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ, ὑπῆρξε μᾶλλον πενιχρά, ἔνιαι δὲ τῶν ἀπαντήσεων ἀπλῶς τυπικαί, γενόμεναι μόνον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς καὶ ὄχι ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν λαϊκὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ἔχων πλήρη συνείδησιν τῆς εὐρείας αὐτοῦ μορφωτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀποστολῆς διδάσκαλος ἔργον ἔχει πρῶτον νὰ γνωρίσῃ καὶ ἐννοήσῃ, ἔπειτα δὲ νὰ καλλιεργήσῃ τονίζων καὶ ἐνισχύων καὶ ἐξυψῶν τὸν πατριὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα.

Ἐν τῇ προκηρῦξει τοῦ διαγωνισμοῦ ἀνεγράφετο ὅτι οἱ συλλογεῖς ἔπρεπε 1) νὰ μὴ περιορισθῶσιν εἰς γενικότητα, ἀλλὰ νὰ ἐρευνήσωσι τὰ ἔθιμα καὶ τὰ συναφῆ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, 2) ἢ ἐκθεσίς αὐτῶν νὰ εἶναι σαφῆς, λεπτομερειακῆ καὶ ἀπέριτος, εἰ δυνατόν δὲ εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα, παρακολουθοῦσα τὴν ἀπλὴν ἔκφρασιν τῶν χωρικῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑορτῶν καὶ αἱ

ειδικαί λέξεις, δι' ὧν δηλοῦνται πράγματα, δοξασίαι, ἔθιμα καὶ εἴ τι ἄλλο, νὰ καταγράφονται ἀπαραιτήτως εἰς τὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου τῆς συλλογῆς, αἱ δὲ ἰδιωματικαὶ λέξεις νὰ ἐρμηνεύωνται ἐν ὑποσημειώσεσι, β) νὰ ἀναγράφονται ἀπαραιτήτως ὁ τόπος τῆς συλλογῆς, ὡς καὶ τὰ πρόσωπα παρὰ τῶν ὁποίων ἠρύσθη ὁ συλλογεὺς, ἔτι δὲ καὶ ἂν ἔθιμόν τι ἐκ τῶν περιγραφομένων ζῆ ἀκόμη ἢ περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν. Τοὺς ὄρους τούτους ἔπρεπεν εἰ διαγωνιζόμενοι συλλογεῖς νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς συλλογῆς αὐτῶν. Δυστυχῶς ὅμως τοῦτο δὲν ἐγένετο ἐπαρκῶς. Βεβαίως αἱ περισσότεραι τῶν ὑποβληθεισῶν συλλογῶν ἐγένοντο πράγματι μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς, παρουσιάζουσιν ὅμως ἐλατιώματά τινα, τὰ ὁποῖα προέρχονται τοῦτο μὲν προφανῶς ἐκ ποιᾶς τινος ἀπειρίας τῶν συλλογέων περὶ τὸ ἔργον τῆς συλλογῆς λαογραφικοῦ ὕλικου, τοῦτο δ' ἴσως καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀπαντῶντες εἰς ἐρωτήματα ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἀρκετὴ βραχεῖα καὶ περιληπτικὴ ἀπάντησις, ὡς γνωστῶν οὐσῶν εἰς τὸν ἐρωτῶντα τῶν λεπτομερειῶν. Ἡ τοιαύτη ἀντίληψις εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ἀντίκειται εἰς τὰς ὁδηγίας τῆς προκηρῦξεως. Τὰ ἐρωτήματα δὲν ἐτέθησαν ὅπως δοθῆ ἀπλῶς ἀπάντησις καταφατικὴ ἢ ἀποφατικὴ, ἀλλ' ὅπως ἐξοικειώσωσι τὸν συλλογέα πρὸς τὴν φερομένην παρὰ τῷ λαῷ λαογραφικὴν ὕλην καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν προσεκτικὸν ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν δεξύνοντα τὴν παρατήρησιν αὐτοῦ, ἵνα μηδεμίαν πυχὴν, μηδεμίαν λεπτομέρεια παραμείνῃ σκοτεινὴ καὶ ἀνεξερευνήτος. Ὡς πρὸς τὴν ἐκθεσιν τῶν παρατηρηθέντων, αὕτη δὲν ἔπρεπε μὲν νὰ εἶναι περιτολόγος, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ περιληπτικὴ, παραλείπουσα τὰς λεπτομερείας, αἵτινες ἀκριβῶς εἰς τὰ λαογραφικὰ πράγματα ἐνέχουσι καὶ τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν. Ἄλλαι τινὲς ἀτέλειαι, ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν ἰδίαν ἀπόδοσιν διαλεκτικῶν λέξεων καὶ φράσεων, ὀφείλονται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων διαλεκτολογικῶν γνώσεων καὶ πείρας περὶ τὴν καταγραφὴν διαλεκτικῶν κειμένων. Γενικὴ εἶναι ἡ ἔλλειψις μνείας τῶν προσώπων, ἐξ ὧν ἠρύσθη ἕκαστος τῶν συλλογέων.

Κατόπιν τῶν γενικῶν τούτων παρατηρήσεων, αἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐφαρμόζονται εἰς τὰς πλείστας τῶν ὑποβληθεισῶν συλλογῶν, ὡς πρὸς μίαν ἐκάστην ἰδιαιτέρως ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς :

Ἡ ὑπ' ἀρ. 1 συλλογὴ δὲν ἐξαντλεῖ ὀλόκληρον τὸ ἐρωτηματολόγιον φθάνουσα μέχρι τῆς 29ης Αὐγούστου. Τὰ μνημονευόμενα σχήματα ἄρτων καὶ πλακουντίων δὲν παρατίθενται, ὅπως καὶ τὰ συνοδεύοντα τὰ ἔθιμα ἄσματα. Ἡ ἐκθεσις ἐν τῷ συνόλῳ περιληπτικὴ.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 2 συλλογὴ δὲν ἐξαντλεῖ τὸ ἐρωτηματολόγιον. Παρατρέχονται σπουδαῖαι ἐορταί, ὡς τὸ Πάσχα, ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς 24ης Ἰουνίου, ἐν τῷ συνόλῳ δὲ ἡ ἐκθεσις εἶναι λίαν περιληπτικὴ, ὅθεν καὶ ἐνιαχοῦ ἀσαφής.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 3 συλλογὴ παρέχει σποραδικὰς μόνον διὰ τινος τῶν ἐρωτῶν πληροφορίας καὶ ταύτας περιληπτικῶς, χωρὶς προσπάθειαν συστημα-

τικής παρακολούθησως τοῦ ἐρωτηματολογίου καὶ σχετικῆς ἐρεῦνης.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 4 συλλογὴ ἐλέγχει ἀρκετὴν προσπάθειαν, ἀλλ' αἱ ἀπαντήσεις εἶναι λίαν περιληπτικά.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 5 συλλογὴ ἐλέγχει ἀρκετὴν προσπάθειαν καὶ παρέχει σποραδικῶς ἐνδιαφερούσας πληροφορίες. Ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως αἱ περιγραφαὶ εἶναι μᾶλλον περιληπτικά, λείπουν διαφωτιστικὰ σχήματα ὡς πρὸς τοὺς ἄρτους καὶ τὰ περιγραφόμενα κουλλούρια, ἡ δὲ παρεμβαλλομένη ἐνδιαφέρουσα λαϊκὴ διήγησις δὲν ἐκτίθεται ἀκριβῶς ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λέγεται, ἀλλ' ἐν διασκευῇ. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰς δοξασίας, αἵτινες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γεννῶσι παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ ἀρκετὰς ἀπορίας. Οὕτω π.χ. εὐθὺς ἐν ἀρχῇ λέγεται ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τῶν Χριστουγέννων «εὐρίσκονται εἰς τὴν γῆν δαιμόνια, τὰ ὁποῖα προσπαθοῦν νὰ παρασύρουν εἰς τὴν μερίδα των καὶ ἄλλους». Τοιαῦται ἐκφράσεις προκειμένου περὶ λαϊκῶν δοξασιῶν εἶναι λίαν ἀσαφεῖς.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 6 συλλογὴ προερχομένη ἐξ ἀλβανογλώσσου χωρίου ἀποτελεῖ ἀξιόλογον προσπάθειαν, παρέχουσα ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας, εἶναι δὲ ἀξιέπαινος ἡ ἐκδήλωσις τῆς ζωηρᾶς ἐπιθυμίας τοῦ συλλογέως, ὅπως συμβάλῃ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λαογραφίας τῆς πατρίδος του. Δυστυχῶς τὴν ἀξίαν τῆς συλλογῆς μειώνει πολὺ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ συλλογεὺς προσεπάθησε νὰ εὔρη, ὅπως ὁ ἴδιος λέγει, «τὸν πλέον συμβιβαστικὸν καὶ πλησιέστερον ὄρον τῶν διαφόρων ὀνομασιῶν τῶν ἐθίμων». Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῶν πρωτοτύπων ὀνομάτων ἀχρηστεύει κατὰ μέγα μέρος τὴν συλλογὴν.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 7 συλλογὴ ἐλέγχει ἀξιόλογον προσπάθειαν, παρουσιάζει ὅμως καὶ ἐλαττώματα. Οὕτω π.χ. τὴν ἐμφάνισιν τῶν καλλικαντζάρων, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει διαβόλους, ἀποδίδει εἰς ἀπασχόλησιν τῶν ἀγγέλων περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ἐν γένει δὲ ὁμιλεῖ περὶ διαβόλου, ἐπιθυμοῦντος νὰ βλάψῃ τοὺς χριστιανούς. Ταῦτα ἐλέγχουν οὐχὶ ἀκριβῆ παρατήρησιν ἢ ἀλλοίωσιν τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν εἴτε ὑπὸ τοῦ συλλογέως εἴτε ὑπὸ τοῦ πληροφοριοδότη τοῦ αὐτοῦ. Ὁ συλλογεὺς δὲν κατορθώνει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ λαϊκὸν πνεῦμα.

Ἐπίσης παραλείπει τὰ ἕσματα παραπέμπων τὸν ἀγωνοθέτην εἰς νέαν ζήτησιν αὐτῶν, δὲν παραθέτει δὲ καὶ διαφωτιστικὰ σχέδια τῶν περιγραφομένων ἄρτων καὶ κουλλουριῶν.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 8 συλλογὴ ἐλέγχει ἀρκετὴν προσπάθειαν, λείπουν ὅμως χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι, πιθανῶς λόγῳ τῆς περιληπτικότητος τῶν ἀπαντήσεων. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ σύγχυσις τῶν καλλικαντζάρων μὲ τὰς νεράιδας, ἡ ὁποία ὀφείλεται ἴσως εἰς ἀτελεῖς πληροφορίες τοῦ πληροφοριοδότη.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 9 εἶναι ἀξιόλογος διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Δωδεκαημέρου δοξασιῶν καὶ ἐθίμων, καθ' ὅσον παραθέτει αὐτουσίαις τὰς διηγήσεις τῶν γραιῶν, μολοντί ἡ ἀπόδοσις τῆς διαλέκτου

παρά την καταφανή προσπάθειαν δὲν εἶναι πανταχοῦ ὁμοιόμορφος. Δυστυχῶς ὁ συλλογεὺς δὲν τηρεῖ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκθέσεως μέχρι τέλους, ἐνιαχοῦ μαλιστα ἢ ἐκθεσις ἀποβαίνει περιληπτική. Ὁ συλλογεὺς προσθέτει καὶ ἄλλα τινὰ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίας ἐκτὸς τοῦ ἑορτολογίου, ὅπως λ.χ. τὸ ἔθιμον τοῦ Ζαφείρη, τὸ ὁποῖον περιέγραψεν ἤδη ὁ Σάρρος ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνογραφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 10 συλλογὴ παρουσιάζει ἀρκετὴν προσπάθειαν, ἢ δὲ ἐκθεσις ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι ἀρκετὰ καλή, μολονότι ἐν τισι περιληπτική, ὡς λ.χ. προκειμένου περὶ τοῦ χοροῦ τῆς 15ης Αὐγούστου, ὃν ὀνομάζει *γκίκλες* καὶ παραβάλλει πρὸς λαβύρινθον. Αἰσθητὴ εἶναι ἡ σύγχυσις τῶν περὶ τῶν καλλικανιζάρων δοξασιῶν πρὸς ἄλλας ἄλλων δαιμονίων, χωρὶς δυστυχῶς νὰ φαίνεται ἂν αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν λαὸν ἢ τὸν πληροφοριοδότην ἢ καὶ αὐτὸν τὸν συλλογέα. Πάντως οὗτος δὲν κατώρθωσε νὰ φιλοκρινήσῃ τὰ πράγματα. Ἄλλη ἔλλειψις τῆς συλλογῆς εἶναι ἡ παραπομπή, προκειμένου περὶ ἕσμάτων εἰς ἄλλην συλλογὴν ἐκ πλησιοχώρου τόπου. Δεδομένου ὅτι, παρά τὴν γενικὴν ὁμοιότητα, τὰ ἕσματα παρουσιάζουν κατὰ τόπους ποικιλίας καὶ παραλλαγάς, δέον νὰ ἐνεργῆται πάντοτε ἢ συλλογὴ, ὅπως πιστωθῆ ἢ ὁμοιότης τούτων ἢ ἡ διαφορά.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 11 συλλογὴ ἐλέγχει καὶ αὕτη ἀρκετὴν προσπάθειαν, ἀλλ' ἢ ἐκθεσις ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι περιληπτική. Ἐλάττωμα εἶναι ἐπίσης ὅτι δὲν χρησιμοποιεῖ ὁ συλλογεὺς ἀπαραπομήτους τὰς λαϊκὰς ἐκφράσεις, οὐδὲ σαφηνίζει περαιτέρω τὰ πράγματα προκειμένου περὶ λαϊκῶν δοξασιῶν ἢ δεισιδαιμονιῶν, οὕτω δὲ αἱ πληροφορίαι ἀποβαίνουν σχεδὸν ἀχρηστοί, ὅπως λ.χ. ὅταν λέγῃ ὅτι «ἡ φωνὴ τοῦ κούκκου τσακίζει τὰ κελύφη τῶν κοχλιῶν». Ἡ φράσις καὶ ἡ ἀντίστοιχος δοξασία προφανῶς εἶναι συνάρτησις ἄλλης ἀναφερομένης εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο δὲν συμβαίη, ἢ δοξασία παραμένει ἀνερμήνευτος. Ἐπειτα γίνεται μὲν λόγος περὶ κουδουνιῶν καὶ καλαθίων τῶν παιδῶν τῶν ἀγειρόντων κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, ἀλλ' οὕτε τὰ πράγματα περιγράφονται λεπτομερῶς, οὕτε τὰ ἕσματα παρατίθενται. Ἀσαφῆς δ' ἐντελῶς εἶναι ἡ πληροφορία ὅτι κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα «παιζονται ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν καὶ διάφορα παιγνίδια».

Ἡ ὑπ' ἀρ. 12 συλλογὴ κατηρτίσθη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς, ἢ δὲ παράθεσις λαϊκῶν ἀφηγήσεων σαφηνίζει, ἀλλὰ καὶ πιστοποιεῖ τὰ πράγματα. Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσεν ἢ συλλογεὺς νὰ ἀποφύγῃ ἐνιαχοῦ τὸν σκόπελον τῆς περιληπτικότητος. Οὕτως ὁμιλεῖ περὶ δραματικῶν παραστάσεων χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ὁποῖων, παραλείπει τὰ ἕσματα τοῦ Λαζάρου, τοῦ δὲ θρήνου τῆς Μ. Παρασκευῆς παραθέτει τμῆμα μόνον. Ἐπίσης περιληπτικὰ εἶναι τὰ τῆς αὐγομαντείας καὶ τοῦ περισχοινισμοῦ, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ περιγραφῶσι λεπτομερῶς. Ἐλάττωμα ἐπίσης εἶναι ὅτι αἱ παρατιθέμεναι ἀφηγήσεις δὲν καταγράφονται εἰς τὸ τοπικὸν ἰδίωμα, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν δημοτικὴν.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 13 συλλογὴ ἐλέγχει ἀρκετὴν ἐπιμέλειαν. Ὁ συλλογεὺς παρακολουθεῖ τὸ ἐρωτηματολόγιον μετὰ προσοχῆς καὶ ἀπαντᾷ εἰς αὐτὸ ὄχι μόνον ὅταν ὑπάρχη τὸ ἐπιθυμητὸν, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχη. Ἀλλὰ αἱ πληροφορίες κατὰ τὸ πλεῖστον δίδονται λίαν περιληπτικῶς. Ἐπειτα εἶναι ἀξιὸν παρατηρήσεως ὅτι αἱ ἀρνητικαὶ ἀπαντήσεις εἶναι περισσότεραι ἢ ὅσον θὰ ἐπερίμενε κανεὶς, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐμβάλλει εἰς ὑπόνοιαν ὅτι ὁ συλλογεὺς παρὰ τὴν εὐσυνειδήσιαν τοῦ δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ ἔχη καλοὺς πληροφοροδότας. Ἄλλο ἐλάττωμα τῆς συλλογῆς εἶναι ὅτι δὲν δίδονται τὰ κείμενα τῶν ἄσμάτων, δὲν γίνεται δὲ καὶ χρῆσις τῶν διαλεκτικῶν φράσεων, ὅπου τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 14 συλλογὴ εἶναι μετὰ προσοχῆς καὶ αὕτη κατηρητισμένη. Ἡ ἔκθεσις ὅμως εἶναι περιληπτικὴ, ὅθεν καὶ λείπουν χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι. Ἀξιὸν σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ συλλογεὺς ὁμολογεῖ ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τῶν πατροπαραδότων τοῦ τόπου καλανδῶν διὰ τῶν κοινῶν Καλημέρων, πράγμα τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν. Οἱ διδάσκαλοι ἄλλο ἔχουν ἔργον νὰ κάμουν καὶ ὄχι νὰ μεταβάλλουν τὰ πατροπαραδότα ἄσματα, ἀντικαθιστῶντες αὐτὰ διὰ λογιωταιζόντων ἡμιμαθῶν στιχουργημάτων. Ἐτυμολογίαι ὡς τὰ Ρουσάλια ἐκ τοῦ Ἱερουσαλήμ καλύτερον νὰ ἀποφεύγωνται. Ἡ ἔτυμολογία δὲν εἶναι ἔργον τοῦ καθενός, ἡ δὲ παρετυμολογία ὡς ἀφεθῆ εἰς τὸν λαόν. Ἀντὶ ταύτης καλύτερον θὰ ἦτο νὰ διατυπώνωνται ἀκριβέστερον αἱ διαλεκτικαὶ φράσεις, αἱ πρὸς τὰ ἔθιμα συνδεόμεναι.

Ἡ ὑπ' ἀρ. 15 εἶναι ἐπιμελὴς καὶ εὐσυνειδήτος συλλογὴ. Ἡ ἔκθεσις εἶναι κατὰ κανόνα καλὴ, ἐνιαχοῦ ὅμως καὶ περιληπτικὴ. Ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις τῆς διαλέκτου σαλεύει καὶ δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Αἰσθητὴ εἶναι ἐνιαχοῦ ἡ ἔλλειψις ἐρμηνευμάτων τῶν διαλεκτικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Τὰ τῶν καλλικαντζάρων ἐκτίθενται ὁπωσδήποτε ἀκριβῶς, περίεργος ὅμως εἶναι ἡ βεβαίωσις ὅτι ἐμφανίζονται ἐνίοτε καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὸ δωδεκάημερον. Τὰ τῶν νεραϊδῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐμφανίζονται εἰδικῶς κατὰ τὸ δωδεκάημερον, θὰ ἔπρεπε διαφοροτρόπως νὰ ἐκτεθοῦν, ὅπως μὴ γεννᾶται παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ σύγχυσις αὐτῶν πρὸς τοὺς καλλικαντζάρους. Ὡς πρὸς τὰ ἄσματα χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παραπομπὴ εἰς τὰ Καλήμερα τῶν ἐκδοτῶν Καστρινάκη καὶ Γεωργαντᾶ, πράγμα τὸ ὁποῖον δεικνύει ποίαν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν αἱ δημῳδοὶ αὐταὶ ἐκδόσεις διὰ τὴν ὑποκατάστασιν τῶν παλαιοτέρων κειμένων διὰ νεωτέρων.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 16 συλλογὴ περιλαμβάνει ὕλην ἠπειρωτικὴν ἅμα καὶ πονησιακὴν, καθ' ὅσον ἡ συλλογεὺς κατάγεται ἐκ Σινώπης. Ἡ συλλογὴ ἔγινε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, ἡ δ' ἔκθεσις, ὡς ἀρμόζει εἰς τὰ τοιαῦτα, φέρει τὸν τύπον τῆς λαϊκῆς διατυπώσεως. Μόνον ἡ διατύπωσις τῆς διαλέκτου δὲν εἶναι ἀκριβής. Ἐνιαχοῦ ἡ ἔκθεσις γίνεται περιληπτικὴ, παραλείπονται δὲ καὶ τὰ ἄσματα τοῦ Λαζάρου.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 17 συλλογή ἐπεκτείνεται εἰς δύο κοινότητας, τὴν τοῦ Φορτωσίου καὶ τῆς Ἀετορράχης. Ὁ ζῆλος τοῦ συλλογέως εἶναι ἀξιεπαινος, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ λάβῃ πρόνοιαν νὰ σημειώσῃ καὶ τὴν ἐξ ἐκάστου χωρίου προέλευσιν τῶν εἰδήσεων. Δὲν εἶναι ἀσήμαντον διὰ τὴν λαογραφικὴν γεωγραφίαν νὰ γνωρίζωμεν ποῦ ἀκριβῶς ἕκαστον ἐθιμον ἢ κείμενον ἀπαντᾷται, διότι μόνον οὕτω δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς περὶ τῶν ὁρίων τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ ἐξαπλώσεως. Ἀντιστρόφως ἢ παροχὴ πληροφοριῶν συμμείκτων ἐκ διαφόρων τόπων, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι γειτονικοί, ἐλαττώνει τὴν χρησιμότητα τούτων διὰ τὴν γεωγραφίαν. Ἡ συλλογὴ ἔγινε μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας, ἢ δ' ἐκθεσις εἶναι ἀρκετὰ καλὴ. Ἀξία λόγου εἶναι ἡ παρένθεσις αὐτουσίων λαϊκῶν παραδόσεων, μολονότι ἡ καταγραφή τῆς διαλέκτου δὲν εἶναι κατὰ πάντα ἀκριβής. Ἐλάττωμα ἀποτελεῖ ἡ παράλειψις τῶν ἄσμάτων ὡς γνωστῶν. Τὰ κείμενα, ἐφ' ὅσον καταγράφονται ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ, εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτα διὰ τὴν ἐπιστήμην.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 18 συλλογὴ κατηρτίσθη μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας. Ὁ συλλογεὺς ἐν προλόγῳ ἐκθέτει τὰς δυσκολίας, αἷς εἶχε διὰ νὰ εὔρη τὸ διατί τῶν ἐθιμῶν, καὶ λυπεῖται, διότι δὲν τὸ εὔρε παντοῦ. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι δὲν ἐζητήθη παρὰ τῶν συλλογέων. Παρ' αὐτῶν ἐζητήθη μόνον ἡ περισυλλογὴ τῆς ὕλης, τὸ δὲ διατί τῶν ἐθιμῶν μόνον ἐφ' ὅσον δίδεται καὶ καθ' ὃν τρόπον δίδεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ περαιτέρω ἐπιστημονικὴ ἐπεξεργασία καὶ ἐρμηνεία τοῦ ὕλικου ἀπαιτεῖ εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ δὲν δύναται νὰ ἀπαιτηθῇ παρὰ τῶν συλλογέων. Τὸ ἔργον τούτων εἶναι σαφῶς καθωρισμένον, νὰ ἀποδώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον καὶ πιστότερον τὸ φερόμενον παρὰ τῷ λαῷ, ἀποφεύγοντες μάλιστα ἰδίαις ἐρμηνείαις καὶ γνώμας, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως καὶ νοθείας τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν. Ἡ συλλογὴ ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι πλουσία, παρέχουσα ἀρκετὰς ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, ἢ δ' ἐκθεσις ἀρκετὰ καλὴ. Μόνον ἢ σημειώσις τῆς διαλέκτου δὲν φαίνεται ἀκριβής. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἐπικράτησις ἡμιλογίων στιχουργημάτων μετὰ τῶν ἄσμάτων τοῦ Λαζάρου. Ὁ συλλογεὺς ὁμολογεῖ ὅτι ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἐξάλειψιν διαφόρων ἐθιμῶν, τῶν ὁποίων ἢ ὑπαρξίς κατὰ τὴν γνώμην του οὐδένα ἔχει λόγον. Καλὰ θὰ κάμῃ ἂν ἐφεξῆς ἀπέχη τοιούτων ἐνεργειῶν. Τὰ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔχουν τὸν λόγον των εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ του, ἀποτελοῦν τὴν ζωντανὴν συνέχειαν τοῦ βίου τοῦ παρελθόντος, τὴν ὁποίαν πᾶς ἐθνικῶς σκεπτόμενος ὀφείλει νὰ σέβεται καὶ νὰ ἀγαπᾷ, καὶ ὄχι νὰ ἀγωνίζεται κατ' αὐτῆς. Ὁ ἄκρατος ὀρθολογισμὸς εἶναι ἴδιος τῶν ὑλιστῶν, μὴ δυνάμενος δὲ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων κλανᾷται πολλάκις περισσότερον καὶ τῆς χονδροειδεστερᾶς φαινομενικῶς δεισιδαιμονίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι, πλὴν τινῶν ὄχι μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείας καὶ ἀγάπης καταρτισθεισῶν συλλογῶν, αἱ λοιπαὶ ἀπὸ ἀπόψεως ποιοῦ εἶναι περὶ τοῦ ἰσάξιαι, παρουσιάζουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὰ αὐτὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα. Ἀπὸ ἀπόψεως ποσοῦ τὴν περισσοτέ-

ραν ύλην παρέχει ή ύπ' αρ. 18 συλλογή, κατά δεύτερον δέ λόγον αί ύπ' αρ. 16 και 17. Διά τοῦτο κρίνομεν τοῦ μὲν πρώτου βραβείου ἀξίαν τήν ύπ' αρ. 18 συλλογήν τοῦ δημοδιδασκάλου Γκατσοπούλου, τοῦ δέ δευτέρου τήν ύπ' αρ. 16 τῆς διδασκαλίσσης Ἀθ. Ἀφεντουλίδου και τήν ύπ' αρ. 17 τοῦ διδασκάλου Χριστογιώργου, μεταξύ τῶν ὁποίων πρέπει νά διανεμηθῆ τοῦτο. Ἐπαίνου ἀξίας κρίνομεν τήν ύπ' αρ. 15 συλλογήν τοῦ διδασκάλου Κολοβοῦ, τήν ύπ' αρ. 13 τοῦ διδασκάλου Ν. Στεργίου, τήν ύπ' αρ. 12 τῆς διδασκαλίσσης Ἀθ. Νικάκη και τήν ύπ' αρ. 9 τοῦ διδασκάλου Δημ. Δάνου.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 18ῃ Μαΐου 1938

ΣΤΙΑΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΤΑΓΕΤΗΛΑΚΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ